

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ:
ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ**

Збірник матеріалів
Всеукраїнської науково-практичної конференції
12 грудня 2025 року

Київ 2025

Організаційний комітет:

Голова	Тетяна Марена, в.о. ректора МДУ, кандидат економічних наук, доцент;
Заступник голови	Світлана КАЛІНІНА, декан економіко-правового факультету, доктор економічних наук, професор;
Члени оргкомітету:	Вікторія ГРИГОР'ЄВА, завідувач кафедри права, кандидат юридичних наук, доцент; Юлія КАМАРДІНА, доцент кафедри права, кандидат юридичних наук, доцент; Аліна НАДЕЖДЕНКО, доцент кафедри права, кандидат наук з державного управління; Анна ПОЛІТОВА, доцент кафедри права, кандидат юридичних наук, доцент; Юлія КОВЕЙНО, доцент кафедри права, доктор філософії; Галина ТИХОМИРОВА, доцент кафедри права, кандидат юридичних наук, доцент

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою економіко-правового факультету Маріупольського державного університету
(протокол № 5 від 24.12.25 р.)

П 68 Права людини в умовах воєнного стану: прикладний аспект: зб. матеріалів I Всеукр. наук.-практ. онлайн конф., м. Київ, 12 груд. 2025 р. / за заг. ред. Т. В. Марени.– Київ : МДУ, 2025.– 201 с.

DOI збірки: 10.34079/msu.conf.hrwp.2025 Marena, T. V. (Ed.). (2025). Human Rights under Martial Law: Applied Dimension: Proceedings of the 1st All-Ukrainian Scientific and Practical Online Conference. Kyiv: Mariupol State University. <https://doi.org/10.34079/msu.conf.hrwp.2025>

<https://repository.mu.edu.ua/jspui/handle/123456789/10132>

Збірник містить матеріали I Всеукраїнської науково-практичної онлайн конференції «Права людини в умовах воєнного стану: прикладний аспект», яка відбулася 12 грудня 2025 року в Маріупольському державному університеті. Посвідчення №611 про реєстрацію проведення заходу від 11 вересня 2025 р. в ДНУ «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» (УкрІНТЕІ).

У матеріалах висвітлюються особливості реалізації прав людини в умовах воєнного стану за напрямками: права людини крізь призму сучасних викликів і загроз; міжнародні стандарти та практика Європейського суду з прав людини щодо воєнних конфліктів; кліматична справедливість та права майбутніх поколінь.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться проблемами реалізації та захисту прав людини в умовах воєнного стану в Україні.

У збірнику максимально точно відображається авторська орфографія та пунктуація. Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право. 2023. Вип. 16 (28). С. 78-86

2. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996, № 30, Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

3. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41. Ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

4. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку: міжнар. док. від 17.12.1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_282#Text

5. Декларація про поліцію: міжнар. док. від 8 трав. 1979 р. № 690(1979). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_803#Text

6. Звід принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню чи ув'язненню будь-яким чином: міжнар. док. від 9 груд. 1988 р. № 43/173. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_206#Text

7. Рекомендації Комітету Міністрів державам – учасникам Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики»: ухвалені Комітетом Міністрів 19.09.2001 р. на 765-му засіданні заступників Міністрів. URL: <http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/rec1.pdf>

8. Вітик Ю. І. Міжнародно-правові стандарти поліцейської діяльності у сфері забезпечення дотримання прав і свобод людини. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 7 (35). Vol. 3. С. 39–45.

Негру В.І.

Магістр, спеціальність «Право», Економіко-правового факультету,
Маріупольського державного університету, Україна

Науковий керівник: Волік В.В.,

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри права,

<https://orcid.org/0000-0002-1344-9486>

ВИКЛИКИ ЮРИСДИКЦІЇ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Ключові слова: юрисдикція, воєнний стан, збройний конфлікт, міжнародне гуманітарне право, міжнародне кримінальне право, воєнні злочини, універсальна юрисдикція, доказування, окуповані території, військовополонені, захист цивільного населення, міжнародні судові інституції.

Воєнні конфлікти істотно трансформують звичні правові механізми держави, створюючи численні виклики для здійснення юрисдикції як у національному, так і в міжнародному вимірах. Юрисдикційні проблеми охоплюють питання територіального контролю, захисту прав людини, кримінального переслідування воєнних злочинів, доказування в умовах бойових дій та взаємодії між органами різних держав і міжнародними судовими інституціями. Ситуація ускладнюється тим, що під час війни правові норми мають взаємодіяти у просторі, де діють як норми міжнародного гуманітарного, так і міжнародного кримінального та прав людини, що потребує від фахівців права глибокого комплексного аналізу.

Воєнний період суттєво ускладнює здійснення юрисдикції держави, оскільки правові механізми, які функціонують у мирний час, не завжди здатні оперативно реагувати на нові правові реалії. Умови воєнного стану трансформують роботу судової системи, правоохоронних органів та органів публічної влади, створюючи низку викликів для реалізації принципу верховенства права.

1. Територіальні виклики юрисдикції.

Втрата ефективного контролю над частиною території держави унеможливорює повноцінне функціонування судової влади. Внаслідок окупації виникають труднощі з доступом населення до судів, що зумовлює необхідність зміни територіальної підсудності, створення переселених судів та перенесення матеріалів справ. Додатковою складністю є необхідність відновлення чи дублювання реєстрів, зокрема ДРПП та реєстрів судових рішень, які могли бути знищені або залишені на тимчасово окупованих територіях. Наявність правового «вакууму» на захоплених територіях створює загрозу паралельного правосуддя, що здійснюється окупаційними органами, рішення яких є юридично нікчемними, але мають фактичний вплив на життя цивільного населення. Основною проблемою стає втрата ефективного контролю над частиною території, що унеможливорює здійснення державної влади та функціонування судових органів. Тимчасова окупація окремих територій призводить до переміщення судів, зміни підсудності та необхідності відновлення справ, документообігу й реєстрів. Це створює прогалини в доступі до правосуддя для громадян, які перебувають на непідконтрольних територіях.

2. Юрисдикція щодо воєнних злочинів.

Розслідування воєнних злочинів є одним із найскладніших юрисдикційних завдань під час війни. Суттєвою проблемою є визначення меж кримінальної юрисдикції між національними органами України та Міжнародним кримінальним судом. Україна визнала юрисдикцію МКС щодо злочинів, скоєних на її території з 2014 року, що створює модель комплементарності — міжнародний суд здійснює юрисдикцію лише тоді, коли національна система не здатна або не бажає ефективно переслідувати винних. В умовах війни важливим є також належне документування злочинів, стандарти доказування та співпраця з міжнародними правозахисними організаціями. Нерідко юрисдикція ускладнюється тим, що підозрювані перебувають на окупованих територіях або в державі-агресорі, що робить їх фактичне притягнення до відповідальності надзвичайно складним. Збройний конфлікт породжує велику кількість діянь, які підпадають під кваліфікацію воєнних злочинів. Викликом стає забезпечення належного розслідування та судового розгляду таких справ, оскільки вони вимагають спеціальної доказової бази, дотримання норм міжнародного гуманітарного права та співпраці з міжнародними інституціями. Значну роль відіграє Міжнародний кримінальний суд, юрисдикція якого поширюється на окремі категорії злочинів, що виникають під час війни.

3. Проблеми доказування та доступу до доказів.

Збір доказів у зоні бойових дій ускладнюється небезпекою, відсутністю доступу до місця злочину, знищенням матеріальних доказів та переміщенням свідків. Тому правозастосовні органи вимушені активно використовувати новітні технології: супутникові знімки, відео з безпілотників, цифрові дані, зібрані OSINT-розвідниками, геолокацію, цифрові метадані. Такі джерела потребують ретельної верифікації, експертизи та підтвердження автентичності, адже їх допустимість у судовому процесі залежить від суворих критеріїв надійності. Крім того, свідки та потерпілі часто перебувають у стані психологічної травми або під примусовим переміщенням, що впливає на якість та повноту їхніх свідчень. У воєнних умовах збір доказів ускладнюється через небезпеку, руйнування інфраструктури, відсутність доступу до місць подій та переміщення населення. Це призводить до необхідності застосування альтернативних джерел доказування, зокрема цифрових технологій, супутникових даних, відкритих джерел (OSINT). Однак такі докази потребують спеціальної процедури перевірки та верифікації.

4. Міжнародні юрисдикційні конфлікти.

Воєнний період загострює проблему конфлікту юрисдикцій між національними судами, судами інших держав, а також міжнародними інституціями. Часто одна й та сама подія може бути предметом розгляду у різних юрисдикціях — наприклад, у національних судах України, у судах держави-агресора, у МКС та ЄСПЛ. Важливою є також проблема універсальної юрисдикції, коли окремі держави можуть переслідувати осіб за найтяжчі міжнародні злочини незалежно від місця їх вчинення. У таких випадках виникає питання пріоритетності провадження, обміну доказами, дотримання стандартів міжнародного

гуманітарного права та уникнення дублювання процесів. У період війни особливо актуальними стають питання співвідношення національної та міжнародної юрисдикції. Виникають ситуації, коли кілька держав або міжнародних інституцій претендують на розгляд однієї і тієї ж справи, що створює конфлікт юрисдикцій. Важливою залишається роль міжнародних судів — зокрема, ЄСПЛ та МКС — у забезпеченні об'єктивності та неупередженості правосуддя.

5. Юрисдикція щодо військовополонених та цивільного населення.

Під час збройного конфлікту держава стикається з низкою складних юрисдикційних питань, пов'язаних із правовим статусом військовополонених та цивільних осіб. Національні та міжнародні норми вимагають суворого дотримання Женевських конвенцій 1949 року, які гарантують гуманність, заборону катувань, належні умови утримання та право на справедливий судовий розгляд. Однак реалії війни часто ускладнюють їх реалізацію.

Проблемним є забезпечення реєстрації військовополонених, доступ міжнародних організацій, зокрема МКЧХ, а також гарантування їхнього зв'язку з родичами. Ще більш складною є юрисдикція над цивільними, які потрапляють у зону бойових дій: насильницькі зникнення, депортація, примусова мобілізація на окупованих територіях створюють ситуацію, коли національні суди мають документувати та розслідувати системні порушення прав людини.

Додатковим викликом є притягнення до відповідальності осіб, які порушують норми міжнародного гуманітарного права, але перебувають на непідконтрольних територіях. Тут ключову роль відіграє міжнародна співпраця, механізми універсальної юрисдикції та можливість заочного засудження відповідно до національного законодавства.

6. Висновки

Юрисдикційні виклики воєнного періоду мають багатовимірний характер і охоплюють як внутрішньодержавні, так і міжнародні аспекти функціонування правової системи. Порушення територіальної цілісності, вчинення воєнних злочинів, складнощі збору доказів і конкуренція юрисдикцій — усе це вимагає адаптації національного законодавства та інституційної спроможності.

Для ефективного правосуддя необхідні: - удосконалення національної системи документування злочинів; - інтеграція сучасних цифрових методів доказування; - посилення міжнародної співпраці в питаннях притягнення до відповідальності; - зміцнення механізмів захисту цивільного населення та військовополонених; - створення спеціалізованих підрозділів у прокуратурі та судах для роботи зі злочинами війни.

У підсумку, війна не лише ускладнює здійснення юрисдикції, але й створює можливості для модернізації правової системи, її адаптації до міжнародних стандартів і посилення інституційної стійкості держави до майбутніх викликів.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII[Електронний ресурс] – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
2. Бабін Б. Міжнародне гуманітарне право та захист прав людини. – К.: Юрінком Інтер, 2021. С. 34-35.
3. Слободян О. Юрисдикційні проблеми під час збройних конфліктів // *Право України*. – 2023. – № 5. – С. 22–34.